

Rolduc, vrijdag 12 april 2019,

1

Alle kennis is herinnering

Hooggeachte toehoorders,

“Een jongmensch moet al van een buitengewone stompzinnigheid en botheid van geest zijn, indien hij voor zijn later leven uit zijn Rolducsche periode althans niet eenige aesthetische ontwikkeling meedraagt.”

Aldus een uitspraak van letterkundige en Vondelkenner Jan Sterck (1859 – 1941), vanaf 1870 leerling te Rolduc. Onder dit positieve motto gaat mijn verhaal vanmiddag over herinneringen.

Natuurlijk, zult u zeggen, herinneringen ophalen hoort echt bij een reünie. Maar ik bedoel niet de herinneringen aan kostschoolkattenkwaad of pesterijen. Aan het leggen van een mansgroot heiligenbeeld – ik geloof dat het Sint Joep was – in het chambrettebed van een slaapzaalgenoot. Of het verwijderen van de klepel van het klokje, waar door wij elke morgen rond zeven uur gewekt werden met schel geluid. Die ochtend met diepe stilte en gegrinnik als de dienstdoende reveillant in paniek de slaapzaal komt opgerend om met handgeklap de slapende meute alsnog te wekken. Dat zijn leuke verhalen voor bij een glas abdijbier.

Ik bedoel ook niet de herinneringen aan wat ik seksuele ontmoetingen van leerlingen onderling zou willen noemen, de veelgesmade amitiés particulières, waarop sommige leraren en opvoeders fanatiek jacht maakten, alsof het

verschijnsel veel erger was dan stiekem roken. Misbruik, als er volwassenen bij dergelijke ontmoetingen betrokken waren. Daaraan zullen mensen vaak zeer pijnlijke, ontwrichtende herinneringen hebben. Al deze herinneringen – de anekdotes, de ‘verdachte’ vriendschappen en het misbruik – zijn me al naar gelang of te futiel, of doodnormaal of zo ernstig dat ze mijn eigen ervaring en competentie ver en ver te buiten gaan.

Ik ben een verhalenverteller, maar wel van verhalen die ik belangrijk of boeiend vind. Verhalen, dat wil zeggen herinneringen, die over kennis gaan en wat je daarmee kunt doen, als je hopelijk heel langzaam heel oud en fit wordt. Daarmee ben ik bij mijn titel: alle kennis is herinnering.

Hier gaat het over: ik zal de oorsprong van deze stelling onthullen en hoe je haar moet verstaan. Kennis waarvan of welke kennis? Wat is kennis eigenlijk? Dat zijn preliminaire vragen die Plato al trachtte te beantwoorden in zijn intrigerende dialoog Theaitetos. Hij concludeert daar dat kennis gaat over waarheid, goedheid en schoonheid.

Hoe verliep dan mijn eigen kennisverwerving op Rolduc, mijn eerste herinneringen en hoe liep het na zes jaar af? Hoe was mijn kennismaking met het klassieke Grieks en welke rol speelde de gevreesde Jo Tagage daarbij? The teacher sometimes called Apenootjes, Apeneutjes, Apeneutsjes. Dan gaat het over de vele manieren, waarop je ware, goede en mooie kennis en herinneringen kunt vasthouden en telkens weer kunt oproepen. En dan de hamvraag: Wat heb ik aan zes jaar Rolduc gehad, terwijl ik me niet hebt laten inwijden in filosofie en theologie en ook niet hebt laten wijden tot klokkenluider, subdiaken, diaken en priester?

Want ik denk dat dat de meesten van ons overkomen is. Ongewijd de wereld in na zes jaar abdi. Maar niet oningewijd!

Mijn Rolducse inwijding leidde tot een levenslange fascinatie voor het schrift en alle schriftvariaties die op de wereld zijn ontstaan sinds de opkomst en de hegemonie van de Homo sapiens, in het bijzonder de Cro Magnon-mensen, ruim 100.000 jaar geleden in Zuid-Frankrijk.

Maar nu eerst terug naar het uitgangspunt: de stelling, dat alle kennis herinnering is. De oorsprong van dit filosofisch kanonschot ligt opnieuw in het oude Griekenland.

En wel in de door Plato neergepende dialoog Menon. Plato legt zijn oude leermeester Socrates het volgende in de mond: “Omdat de ziel dus onsterfelijk is en dikwijls opnieuw ontstaat waardoor ze de dingen hier en de dingen in het hiernamaals, alle dingen, te zien kreeg, bestaat er niets of ze heeft het leren kennen. Daarom is het heel normaal, dat de ziel zich kan herinneren wat ze vroeger over de deugd en andere kwesties te weten kwam. Omdat alles in de schepping nu eenmaal samenhangt en je ziel alles heeft geleerd, is het aannemelijk dat wanneer je je slechts één ding kunt herinneren, de mensen noemen dit leren, je ook alle andere dingen kunt terugvinden, wanneer je dapper en onvermoeibaar blijft zoeken. Dit zoeken en leren is toch helemaal een kwestie van je herinneren?”* Terugkijkend vind ik het erg jammer dat de grote Plato en zijn leermeester in mijn jaren niet of misschien wel nooit in het curriculum van RK Gymnasium Rolduc is opgenomen. Wellicht wel in de jaren filosofie. Plato schrijft tenslotte in de Menon over zoiets als de ziel en over reïncarnatie. Soit.

We maken nu een sprongetje van een slordige 23 eeuwen naar 1844, het jaar waarin Søren Kierkegaard zijn boek “Philosophiske smuler eller en smuler filosofi” uitgaf onder de schuilnaam Johannes Climacus in Kopenhagen. Kierkegaard begint dit boek gelijk met dezelfde vraag naar de bron van alle ware kennis. Hij citeert het duo Plato/Socrates nader: “Een mens kan niet zoeken wat hij weet en evenmin kan hij zoeken wat hij niet weet; want wat hij weet, kan hij niet zoeken, omdat hij het (al) weet en wat hij niet weet kan hij niet zoeken, omdat hij immers niet eens weet wat hij moet zoeken”*

Een moeilijke stelling, want de stelling dat alle deugd en kennis al in onze ziel ligt en wij die schatten alleen maar hoeven op te halen door ons heftig dingen te gaan herinneren gaat mij in elk geval veel te ver. Op de een of andere manier moeten we onze kennis in onze jeugd zoveel mogelijk inladen om door herinneringen later daarvan profijt te hebben. Wie de Menon in een goede Nederlandse vertaling langzaam en intensief leest, komt erachter dat Socrates en Plato met zijn stelling helemaal wil toewerken naar het idee van een onsterfelijke ziel, diep in iedereen verborgen, een ziel die bestaat uit ethiek, kennis van het ware en andere nuttige eigenschappen. Het lijkt op een eerste aanzet tot de christelijke leer van vier eeuwen later. Razend interessant, maar nu toch echt buiten mijn orde.

Ik wil de stelling van Socrates ter vermijding van verdere metafysica zo formuleren: Wie kennis wil toepassen moet zich veel herinneren van hetgeen hij/zij ooit aan kennis verworven heeft. En dan is de

vraag: hoe houd je je herinneringen vers? Hoe ga je er naar op zoek?

En wat helpt daarbij? Hoe leggen we onze herinneringen vast zodat we ze in toepasselijke situaties weer op kunnen halen en toepassen?

Maar eerst en vooral: Wat zijn dat dan voor herinneringen?

In mijn Rolducse jaren (1960-1966) had hij geen bijnaam. Tagage was Tagage met de klemtoon in zijn drielettergrepige uit Hongarije afkomstige familienaam op de middelste syllabe. Klonk als 'garage' of 'bagage' met zeer zacht gefluisterde g's, maar zo noemden wij hem niet. 'Garage' zou puur een rijmwoord zijn geweest als bijnaam, want het was onbekend of hij een auto had. 'Bagage' zou de spijker op zijn kop zijn geweest, want deze leraar klassieke talen had gewoon een dikke buik. Hij had dat gemakkelijk kunnen camoufleren met het dragen van een mooi, zwart pak met zwart hemd en priesterboord. Maar zo niet Tagage. Ik heb hem nooit anders gezien dan in een klassieke, zwarte priestertoog tot op zijn enkels met opvallende knoopjes die van boven naar beneden exact zijn uitstekend en opvallend profiel volgden. In filmfragmenten uit de late jaren veertig en begin jaren vijftig had hij op jongere leeftijd nog niet zo'n bollend figuur en droeg hij ook nog de brede zwarte band over zijn toog. Hij droeg in mijn jaren zijn buik zonder gêne met trots recht vooruit en legde er ook, staande voor in de klas af en toe zijn handen bovenop. Dat kon gewoon. Toog, knoopjes, boordje, maar Tagage was niet compleet zonder een zwarte bonnet. Die droeg hij altijd op zijn nagenoeg geheel spiegelende schedel. Hij lachte vaak met zijn

vriendelijke, bolronde aangelaat. Je zou hem qua uiterlijk en uitstraling kunnen vergelijken met een goedmoedige, vrolijke boerenpastoor, die wellicht van lekker eten en drinken hield. Maar vergis je niet! Deze man was een leraar klassieke talen met een woest geheugen, een scherpe tong, waarmee hij kon spotten en hij was ook een autoriteit op het gebied van het vertalen van moeilijke, oude teksten. Hij lachte vaak hartelijk, maar o wee, als je je huiswerk niet kende, de opgegeven regels tekst niet had bekeken of vertaald. Daarom was hij ook tot op zekere hoogte gevreesd; de jongens hadden respect voor hem. Zijn voornaam was ook totaal onbekend. Hij heette Jo Tagage, zijn doopnamen, hem gegeven vlak na zijn geboorte in Venlo op vrijdag 18 juli 1913, waren Jean Marie Baltus.

Naar verluidt uit zijn eigen familiekring zou Tagage in de jaren vijftig toch een leuke bijnaam hebben gehad. Misschien dat hij als docent Latijn - mensa hortus laudo laudas enz. - op de eerstejaars in hun korte broeken en plusfours nog een echt vriendelijke indruk maakte. Ze noemden hem, grinnikend, 'Apenootjes/ Apeneutjes/ Apeneutsjes' naar rato van het thuisdialect natuurlijk. En vanwege zijn veronderstelde knabbelvoorkeur. Ik - pas veel later op Rolduc - kan me niet voorstellen, dat hij tijdens de lessen die ik bij hem mocht volgen, stiekem een pindanoot uit de dop drukte en achter de hand naar binnen smokkelde/smikkelde.

Ik geloof niet dat we in mijn Rolducdagen of -jaren nog baden aan het begin of bij het einde van het lesuur en het kruisteken maakten, zoals een nostalgisch filmpje op de website www.rolduc.org laat zien. Als zeer gewaardeerd

leraar Grieks kwam Tagage ferm stappend het klaslokaal binnen, als we compleet waren en onze gebruikelijke plaats hadden ingenomen. Hij brandde meestal gelijk los. Zo zal ik nooit het eerste lesuur vergeten, dat hij aan de beroemde Herodotus van Halicarnassus (het huidige Bodrum aan de Turkse zuidwestkust) wijdde. Ik had in het voorgaande jaar (IV Gym) al een prachtig, in donkerrode boekbinding uitgegeven exemplaar van “Herodotus Historiën” bezorgd door Hondius en Schuursma, zevende druk, december 1959 (624 blzz, met kaart), op de kop getikt bij de Missieclub, deftiger Boekhandel Missievereniging Rolduc, voor de toen ook al spotprijs van zes gulden vijftig.